

Zasažení štěstím, ze kterého se neproberou

Divadlo Petra Bezruče uvedlo v jednom večeru dvojici her norského dramatika Jona Fosseho Zima a Syn; režíroval Jan Antonín Pitínský. Díky obsazení stejných herců se dva komorní mikropříběhy nenásilně prolnou.

Scénograf Tomáš Rusín dělí jeviště na tři prostory. Hotelový pokoj s postelí a telefonem z první aktovky na jedné straně jeviště, na druhé lavička a stojací lampy. V zadním plánu se po rozevření průhledné stěny odkryje pokoj s oknem, dějiště druhé poloviny inscenace. Na začátku představení se za sklem v pološeru svíjí hráč na kytaru: můžeme hádat, jestli je to Syn z druhého příběhu nebo mladík ze Zimy nebo oba, splývající v jednu postavu. Když pak do Zimy zazní rozhovor rodičů o synovi, kterého už dávno neslyšeli, ještě se prohloubí pocit, že opravdu nesledujeme dva příběhy, ale jen dva úseky jednoho života.

Zima je hrou pro milovníky kouzla náhodných setkání, která změní životy zúčastněných. Změna může mít happy end (k tomu více směřuje Fosseho text) nebo může vyústit v destrukci (spíše tak lze číst Pitínského interpretaci). Nebo prostřednictvím brutální destrukce dosavadního způsobu života zažijeme již nečekaný šťastný konec? Muž (Pavel Gajdoš) v cizím městě, kde má mít pracovní schůzku, potká v mrazu na lavičce přiovilou ženu (Tereza Vilišová) v umazaných šatech, která se klepe zimou, a vypadá to, že pověsit se na Muže je její poslední šance. Vezme ji do hotelu, nestihne kvůli ní schůzku, koupí jí šaty. Je sice ženatý, ale rodina je daleko. Dokud do hotelu nezavolá manželka a Žena nezvedne telefon. V duchu rčení o přitahujících se protikladech mezi cizími lidmi pomalu vzniká podivné křehké pouto. On je nesmělý a seriózní, ona živelná, přisprostlá kurvička, pro niž je samozřejmost nabídnout jako protislužbu sex. Muž hodí celý dosavadní život za hlavu, práci, manželství i děti, a chce se Ženou odejít. Oba stojí nad pomyslnou propastí a ptají se sami sebe, jestli mají právo skočit. Na posteli je nápis *norway.today*. A když ve scénách na lavičce slyšíme hukot moře, můžeme si přimyslet skálu a fjord ze hry Igora Bauersimy. Žena ale výmluvně rozevře kabát, pod nímž má vyzývavý korzet, aby Muž pochopil, že láska je pro lehké holky jen iluze a pracovní nástroj.

Plynule a bez přestávky přechází Zima do hry Syn. Matka (Zdena Przebindová) a Otec (Norbert Lichý) vysedávají doma v zimě a tmě, okolo už jsou všechny domy opuštěné, až na jeden dům s jediným sousedem (Tomáš Dastlík). Rodiče čekají na návrat (ztraceného) syna, o němž soused roznáší, že byl zavřený ve vězení. Když syn (opět Pavel Gajdoš) nečekaně přijede, rozzuří jej sousedovy pomluvy, je na něj hrubý - a nemocný soused umírá. Syn druhý den odjíždí. Téměř absurdní konec běžné situace, návštěvy syna u rodičů. Mezi štěstím a neštěstím je tenounká hranice. Příběhy, které jsou samy o sobě spíše temné, vidí Pitínský příjemně ironizující optikou. U lavičky, na které se Muž a Žena setkávají, je pořádná ledovka, takže oba neustále padají, nohy jim podkluzují, ruce zase přimrzají na kovová opěradla lavičky, JAKO tuhnou zimou a JAKO romanticky teplým dechem rozmrazují led, aby ten druhý mohl přežít bez uklouznutí. Muž předvede etudu s kapesníkem, nudlí a lejtrem, za kterou by se určitě nestyděl ani Mr. Bean. V hotelu se směšně oblékají do igelitových tašek. Zima je nejen venku, ale i uvnitř - dá se však rozmrazit: teplem nebo humorem, tím, že přistoupíme na bláznivé hry toho druhého. V Synovi zas třeba režisér nechá Otce, aby se opakovaně neúspěšně pokoušel přilepit na model lodi norskou vlaječku na špejli. Život rychle uplývá a detail je jediný pevný bod, kterého se lze zachytit - teď a tady (minulost se roztříštila a budoucnost je nečitelná). Při sporých změnách scény nechá pózovat kulisy v černých oblecích. A konec pojme jako odlehčený koncert kapely fosse - fjord core, která hraje píseň *Psí pohyby* (Fosseho báseň), v níž za uši tahajícím způsobem zpívá Gajdošův Syn. Diváci si tedy nakonec strhnou epizodní roličku koncertního publika a poklona muzikantů se obratem změní v divadelní děkovačku.

Fosseho Zima a Syn jsou "holé" texty, které otvírají prostor k interpretaci a invenčnímu jevištnímu ztvárnění. Stačí prostřídat intonaci a smysl věty se otočí. Pitínskému s herci se v Ostravě podařilo ze dvou zdánlivě nesouvislých krátkých her logicky sklenout dvouhodinovou, hluboce smysluplnou inscenaci.

Autor: Jana Bohutínská / Divadelní noviny

Za životní beznadějí do polární noci

Už je to skoro stereotyp: premiéry Jana Antonína Pitínského - až na nečetné výjimky - bývají událostí. Onou výjimkou potvrzující pravidlo tvorby spolehlivého, osobitého divadelníka není samozřejmě ani dvojice aktovek Nora Jona Fosseho s podivným dvojnázvem - Syn. Zima. Vidět je můžete v ostravském Divadle Petra Bezruče.

Oba tituly se ovšem hrají v opačném pořadí. Nejprve Zima, potom Syn. Záleží na tom pramálo, protože oba texty jsou v duchu autorova literárnědramatického principu znamenitým pohráváním si s významy slov, s jejich zabarvením a obměnami. To klade značné nároky na herce, proto si na Fosseho netroufne hned tak každé divadélko.

V Praze v Činoherním klubu má úspěch také jeho dvojitul Jméno. Noc zpívá své písně - v režii Martina Čičváka, na Malé scéně ND Brno pak Někdo přijde Tomáše Svobody. Bezruči jsou tedy teprve třetí scénou, která si na Joycem nebo Beckettem poučené absurdní Fosseho hříčky troufla. Dovolit si to může, i když z jejího i na ostravské poměry chudobného hájemství cesta "za chlebem" vyhnala v uplynulém roce několik spolehlivých opor.

Zima, vykouzlená jen v nejnezbytnějším náznaku scénografem Tomášem Rusínem a kostymérkou Zuzanou Štefunkovou, je znamenitým hereckým duetem Pavla Gajdoše (Muž) a Terezy Vilišové (Žena). Dva lidé spíš na životní než severské klouzačce. Osamělí, zbědovaní, ale hledající; a podvádějící se, proto nenalézající. Gajdoš zvolil pro pojetí role odvážnou kreaci imitace gest, mimiky, pohybových vybočení z vazby (anakolutů), kumštýřské nervozity, duchanepřítomnosti, v jistém slova smyslu i posedlosti velkého Pitínského. To je přídavek pro divadelníky, a ocení ho zejména jejich záplava na blížícím se Ostravaru. Pro ostatní je výkon obou představitelů pohybovým koncertem, dozbrojeným nenapodobitelným jazykem Fosseho dramatických kousků. Do aktovky Syn nás přenesou další výrazný hudební part Richarda Dvořáka, Soused (Tomáš Dastlík) a také Pavel Gajdoš, který se z Muže promění v Syna, nezdárně se navracejícího z lochu do stereotypu rodičovského (Norbert Lichý a Zdena Przebíndová) zapadákova uprostřed nastupující polární noci, přinášející chuť na vraždění. V oné nezměnitelné nudě tatík smolí model vikingské plachetnice, matka vytesává z ledu budoucí lososí pochoutku.

Malá rodinná tajemství a zámlky v osudech neomaleně odkrývá právě Soused, na kterého se upne nahromaděná zloba. Život ale plyne dál v nezměněném tempu. Lidský cit je zasutý do ledu místo lososa nebo odplul na tačkově plachetnici. Abych jenom nechválil: Gajdoš by na jevišti neměl zpívat, ani s kapelou Fosse Fjord Care na konci hry, Lichý by si před každým představením měl aspoň narychlo projet text. Náповědu bylo slyšet až do šesté řady, tedy aspoň na repríze před týdnem. To byl ovšem pátek, a ke všemu 13., jak si jistě pamatujeme.

Autor: Jiří P. Kříž / Právo

Mrazivý příběh o temnotě, setkáních a kytarách

Dlouho očekávanou listopadovou premiérou u Bezručů byl Syn.Zima. Pozornost si nová inscenace zasloužila hlavně díky režisérovi Janu Pitínském.Zajímavá je ale i předloha. Syn a Zima jsou dvě samostatná dramata norského autora Jona Fosseho, který je po Ibsenovi dalším dramatikem, umisťujícím Norsko na mapu světového divadla. Spolupráce Fosse - Pitínský se podařila a vznikla tak kvalitní a zajímavá inscenace.

Norská dramatika vyniká ponurostí. Soustředí se na lidskou psychiku, děj není příliš rozvětvený, převládá jednoduchost spojená se symbolikou. Důležitý je návrat k tradičním hodnotám. Obrat k nitru člověka zde prostupuje současnou realitou. Syn.Zima beze zbytku zapadá do bezručovské dramaturgie tíhnoucí k prvkům grotesknosti a absurdity, orientující se na přítomnost. Je zajímavé, jak i nám může být severská poetika blízká.

První příběh " Zima" je o muži (Pavel Gajdoš) na služební cestě, jenž náhodou v parku potká opilou ženu (Tereza Vilišová). Zima může být magickým obdobím a i zde jejich dalším osudům napomáhá. Náledí je postrčilo blíž a mráz k sobě přimrazil. Muž vezme ženu do hotelu a koupí jí nové šaty. Problém v jejich vztahu ale činí pretvářka a neschopnost bližší komunikace. Rozumějí si pouze pomocí hry, slova jsou příliš konkrétní. Motiv hry činí představení divákům bližší. Není to hra na kočku a na myš, ale hra partnerů, skoro až dětská. Oba hledají únik, touží se odpoutat a začít znovu. On je pro ni schopen vzdát se dosavadního života, ona totéž nedokáže. Jejich vztah končí. Příběh, ač silný, je zatlačen do pozadí. Vynikají hlavně postavy a jejich představitelé. Vilišová s Gajdošem možná někdy zbytečně přehrávají, ale překračování této tenké hranice je prominutelné díky přítomné grotesknosti. Akce je postavena na pohybu a vzájemné souhře, nic z toho nepokulhává.

Aktovka "Syn" nás přivádí na norský venkov. Dva manželé (Zdena Przebindová a Norbert Lichý) jsou jedněmi z posledních obyvatel vesnice. Mladí se stěhují do měst, staří umírají a světél v okolních domech ubývá. Svět je stále temnější a polární noc delší. Poklid a nostalgii vyruší až nečekaný (i když tušený) příjezd syna, vracejícího se po delší době domů. Jeho návrat ale žádné nadšení nevyvolá. Vesnicí se šíří fámy, že byl ve vězení. Pomluvu živí i soused (Tomáš Dastlík). Mezi synem a sousedem vypuká konflikt, který končí tragicky. Všechny pohltí ještě větší tíseň. Nezbyvá žádné světlo naděje, kterého by se bylo možné držet. Loď bez majáku je loď odsouzenou k záhubě. Objevuje se mezigenerační propast. Problémy se neřeší, prostě jsou a je na divácích, jestli je budou brát jako nastavené zrcadlo. Zdůrazňuje se motiv samoty, smrti, izolace, komunikace, který zde charakterizuje život mimo centrum.

Mezilidská komunikace se všemi svými nedostatky je motivem opakujícím se v obou aktech. Jazyk je podřadný, možná není důležitý, možná jej jen neumíme používat. Zvláště z části Syn je zřejmé, že neschopnost domluvit se, něco sdělovat, může narušit veškeré osobní vztahy. Děj není vystavěn na situacích, jde spíše o psychologickou sondu. Herci dostávají velký prostor, ale zároveň je vše harmonicky vyváжено, nic nevybočuje. Atmosféra má blízko ke snu.

V obou Fosseho aktovkách je hlavním tématem nečekané setkání. Neplánovaná přítomnost nového člověka dává událostem nepředvídatelný směr. Ale jen jakoby na povrchu, uvnitř zůstává vše skoro stejné. Jen temnější a bezvýchodnější. Kromě motivu setkání je pojátkem obou aktovek také sám Fosse. Kdysi vystupoval v rockové kapele a dnes se v této roli vrací právě na pódium Divadla Petra Bezruče. Splývá s rolí Muže i Syna. Jako rocker se objevuje v mezihrách za poloprůhledným sklem a na konci diváky se

svou kapelou skoro zvedne ze židlí. Výstup skupiny absurdní, temný norský příběh v duchu grotesky završuje.

Ponurosti a jednoduchosti děje odpovídá i scéna. Prosté a skladné rekvizity jsou praktické a každá má své opodstatnění. Sklápěcí stoličky mohou být dokonce nositelkami výpovědi. Inscenace je po všech stránkách výborně zvládnutá. Divákův pocit z představení ale může být ovlivněn přílišným očekáváním. Představení jsou určena spíše vyspělejšími návštěvníkům, kteří dokáží své naděje redukovat a nechají se unášet především komorním, niterným příběhem.

Syn. Zima sice neaspiruje na komerční trhák sezóny, ale každopádně si své příznivce najde. K vícero zhlédnutím láká zejména práce s detaily a symboly, které je nutno prohlédnout.

Autor: Zuzana Mildeová, OstravaBlog

Tesknost a mrazivo

Ostravské představení *Zima. Syn.* je už třetím českým uvedením her Jona Fosseho. Díla jednoho z nejhranějších současných dramatiků se na české scéně vrací vždy ve dvouletých intervalech. V roce 2001 režíroval Tomáš Svoboda na Malé scéně brněnského Národního divadla hru *Někdo přijde*. Pražský Činoherní klub uvedl v roce 2003 dvojici her *Jméno a Noc* zpívá své písně v režii Martina Čičváka. Ani J. A. Pitínský se s dílem tohoto autora nesetkává poprvé. V roce 2004 měla premiéru jeho rozhlasová adaptace hry *Syn*.

Fosseho díla jsou charakteristická na první pohled (či poslech). Autor patří ke generaci norských spisovatelů, pro něž je typický experiment, píše druhým oficiálním norským jazykem zvaným nynorsk. Jeho nynorsk je sterilní a regionálně nezabarvený. Slovní zásoba je omezená a přelévá se z jednoho textu do druhého. Zvláštností je také jednoduchá syntax. Zevnitř je rytmus podporován neustálým opakováním a především akcentací zámlk a pauz. Opticky připomínají Fosseho texty nápadně texty básnické. Tohoto účinku je dosaženo jednak organizováním textu do krátkých řádků, jednak absencí jakékoli interpunkce. Svým psaním Fosse ještě umocňuje syntetičnost nynorsku, lingvisticky uměle vytvořeného jazyka. Fosseho hry mají velmi blízko především k absurdní dramatu Samuela Becketta a Harolda Pintera. Suchá realističnost dialogů a soudržnost děje ale naznačuje, že tímto proudem se Fosse pouze inspiroval. Rytmičnost podpořená básnickými figurami, jako jsou anafora, elipsa nebo anakolut, zase odkazuje k rakouskému spisovateli Thomasu Bernhardovi.

Dramatiku Jona Fosseho charakterizují někteří odborníci přídomek hyperrealistická. Mají tím na mysli, že jde o hry více než realistické. Jedním z rysů hyperrealismu je napětí, které vzniká mezi banální konverzací a dramatickou situací. Dramatická akce je ve skutečnosti ukrytá za zdánlivě bezobsažným dialogem. Jan Antonín Pitínský oceňuje na Fosseho dramatech především průzračnost a interpretační bohatost. Dvě hry, které inscenoval v Ostravě, vnímá jako malé tragédie. Tématem obou je setkání, které zásadně ovlivní další osudy postav. Ve hře *Zima* potkává obchodní cestující (Pavel Gajdoš) opilou prostitutku (Tereza Vilišová) a v záchvatu soucitu ji vezme k sobě na hotelový pokoj. Oba protagonisté paradoxně vnímají toho druhého jako pevný bod ve své nejisté existenci. V neustálém přibližování a vzdalování připomínají muž a žena magnety, které se přitahují a hned zase odpuzují podle toho, jakými póly jsou k sobě nasměrovány. Pitínský tento neustálý rozpor ilustruje hektickou akcí. Herci jsou od sebe buď velmi daleko a marně se snaží dosáhnout toho druhého na opačné straně scéně, nebo jsou k sobě doslova přilepeni, až se podobají siamským dvojčatům.

Ve hře *Syn* se ocitáme kdesi na norském venkově v domě starých rodičů (Zdena Przebindová a Norbert Lichý), které z duchodové letargie vytrhne náhlá návštěva jediného syna (opět Pavel Gajdoš). Díky příchodu rýpavého souseda (Tomáš Dastlík) eskaluje obyčejné rodinné setkání v konflikt, který končí sousedovou smrtí. Díky propojení obou her můžeme sledovat proměnu, kterou zažívá hlavní hrdina. V první hře poměrně usedle působící muž se ve druhé části projevuje jako ztroskotanec s náklonností k alkoholu. Vnějšíkově je tato proměna znázorněna oblečením (ve druhé části má muž kabát navlečený na holé tělo) a rozčuchaným účesem. Pavel Gajdoš vystihuje svou postavu velmi přesně pomocí drobných gest, jakými jsou například posunování brýlí nebo oční tik.

Dlouhodobí spolupracovníci J. A. Pitínského, scénograf Tomáš Rusín a kostýmní výtvarnice Zuzana Štefunková, vytvořili pro inscenaci zázemí, které potěší svou jednoduchostí a barevnou koncepcí. První hra se odehrává na šedivé předscéně, kterou osvětlují jen krychle vertikálních svítidel. Tereza Vilišová

v dlouhých rudých šatech, do kterých se neustále zamotává, září na tomto intimním pozadí jako maják. V druhé hře se rozevře stěna z poloprůhledného plexiskla umístěná ve středu scény a za ní se objeví žlutý interiér bytu rodičů evokující obytný přívěs. Drobné schválnosti typu dřevného modelu lodě a norské vlaječky příjemně nabourávají vážnost situace.

Hudba Richarda Dvořáka s Pitínského výkladem příjemně souzní. Osvěžujícím dojmem působí také závěrečné vystoupení Synovy kapely, která hraje zhudebněnou verzi lyrického fragmentu z Fosseho sbírky Psí pohyby.

Malým problémem inscenace je její nevyrovnanost. Každá z her má totiž trochu jinou dynamiku, a to celku neprospívá. V první polovině je navíc místy akce až přespříliš, takže divák zaujatý akrobatickými čísly účinkujících chvílemi nestačí vnímat vlastní text. Divadlu Petra Bezruče ovšem patří bod, že si na inscenování atypických norských her vůbec troufalo. Současné dramatiky (a to nejen norské) je totiž na českých jevištích pořád jako šafránu.

Autor: Karolína Stehlíková, iLiteratura

Syn. Zima. Bravo!

Na představení Syn. Zima podle dvou kratších her norského dramatika a spisovatele Jona Fosseho jsem se těšil snad od května loňského roku. Tehdy jsem dozvěděl, že v ostravském Divadle Petra Bezruče bude režisrovat J. A. Pitínský.

Poetika jeho divadla je mi velmi blízká. A navíc - ani nevím proč - je mi téměř vše, co je nějakým způsobem spojené s norskou kulturou, poslední dobou hodně sympatické. A tak možná také tyto řádky budou až moc pochvalné. Už více než týden totiž na představení Syn. Zima myslím, vzpomínám a říkám si, že je to jedna z nejkrásnějších inscenací, které jsem v poslední době viděl. A tudíž by zasluhovala ocenit.

Přestože je celé představení poskládáno ze dvou Fosseho her, působí velmi kompaktně. Obě části jsou propojeny postavou Muže - Syna, kterou skvěle ztvárnil Pavel Gajdoš. Pitínský mu dal obrovský prostor, jenž bezezbytku využil. Gajdoš umí být na pódiu komický, smutný, depresivní, rozervaný, dojemný, k zulíbání i téměř nesnesitelný. A to vše úplně přirozeně, člověk mu věří vše. V první části (Zima) s ním dvojici tvoří Tereza Vilišová (Žena). A hned úvodní scéna potvrzuje její obrovský komediální talent. Prvních snad pět minut se obejde zcela beze slov a herci kouzlí norskou zimu, plnou mrazu, náledí a ucpaných nosů. Nahuštěnou komickými situacemi a úzkostí zároveň. Středobodem se stává úplně běžné podklouznutí. Nejprve fyzické na náledí, poté slovní a nakonec i vztahové a duševní. Muž s kufříkem v ruce (symbol spořádanosti?) potkává Ženu v červených šatech. Muž je nejspíše obchodní cestující, Žena je asi prostitutka, unavená, opuštěná, promrzlá, bezprizorní. Muž spěchá na pracovní schůzku a je nepřístupný, Žena jej přesto nechce pustit. Po sérii "uklouznutí" a téměř akrobatických eskapád fyzických i verbálních se Žena dostává do Mužova hotelového pokojíčku. Je úzký, plný nástrah. Hrozí zranění v nejširším slova smyslu. Muž je ženat. Přesto, jakoby chtěl zahnat všudypřítomnou zimu, se stále více poutá k Ženě. A opět několik uklouznutí. Tentokrát spíše psychických, tragikomických, které nastartují obrat v Mužově životě. To vše se děje na pozadí drobných epizod naplněných výbornými režijními nápady. Herci si hrají s významy slov, tónem, mimikou, gesty, pohybovými kreacemi. Vše nese význam. Je to divadlo nečekaných spojení, kdy se grotesknost spojuje s melancholií a tragikou, nezávazný žert s hlubokou symbolikou.

Ještě před přestávkou je druhá část představení (Syn) uvozena gradující groteskní scénou při které oteplákový Soused v gumákách (Tomáš Dastlík) nabízí kořalku v roztřeseném autobusu (že by metaforický obraz našeho světa?) Muži a zároveň Synovi. Po přestávce se mění scéna. Odkrývají se průsvitné stěny z mléčného (či zamrzlého?) plexiskla a divák je vpuštěn do žlutého pokoje. Barevně zajímavě sladěná scéna (Tomáš Rusín) evokuje skandinávskou strohost, zařízení pak snad 60. léta. Uvnitř sedí Otec (Norbert Lichý) a Matka (Zdena Przebíndová). Po první uklouzané a vykloubené části přichází zklidnění. Avšak to je jen zdánlivé a dočasné. Klaustrofobický prostor hotelového krcálku s všemi póry pocíťovanou zimou vystřídal tísnivý pokoj uprostřed opuštěné vesnice. Všude je tma. Skličující tma, opuštěnost, prázdnota. Otec lepí model lodě - symbol světla, volnosti, matka osekává zmraženou rybu. Opět strohé dialogy plné opakujících se slov, tíživých, komických a tragických zároveň. A pak se na scéně postupně objeví Syn a Soused. Ve vzduchu je něco hrozivého, něco s čím se těžko žije. Následuje konflikt Syna a Souseda a celé laviny nevyřčeného. To vše protne až naléhavý zpěv Syna - Muže Pavla Gajdoše a jeho (do té doby jen v náznacích přítomné) kapely - v programu uvedené jako Fosse fjørd cøre. Temná uši drásající hudba a vykřičení textu ze sbírky Jona Fosseho - "Nemohu spát/únava je/jako nespoutaná tráva/v těle" - uvolňuje coby vodopád všechny smutky, melancholii či duševní trýzně. Naskakující husí kůže je katarzí nejen příběhu Muže - Syna, ale také očistou diváka samotného.

Byl to pro mě silný zážitek, který překryl i mikroskopické vady na kráse, například to, že jsem občas zaslechl paní náповědu házející slova Norbertu Lichému.

Děkuji všem hercům a taky výtvarníkům. Scéna, kostýmy (Zuzana Štefunková) i program (Marta Roszkopfová, Kateřina Wewirová) jen umocnily jedinečný zážitek z celého představení. A Pavlu Gajdošovi přeji, aby za svůj výkon v této inscenaci obdržel třeba "Radoka". Zaslouží si to.

Autor: Jan Havlena, blog jana há